

**СЕКЦІЯ 11.
СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА
ТА АДВОКАТУРА.**

**НАДАННЯ АДВОКАТОМ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

*Шумак Т. І.
студентка II року навчання ОКР «Магістр»,
юридичний факультет Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

Правова система України за останні десятиліття піддавалась активному реформуванню. На початку 90-х років ХХ століття Україна стала на шлях перетворень в політиці, економіці, суспільному ладі, державному механізмі, правовій системі. Конституція України, що була прийнята 28.06.1996 року [1], проголосила її демократичною державою, в якій вищою цінністю є людина, її права та свободи.

Право громадян на безоплатну правову допомогу гарантується у ст. 59 Конституції України, де проголошено, що кожен громадянин має право на правову допомогу і ця допомога надається безоплатно у випадках, передбачених законом.

Реально ж безоплатна правова допомога почала надаватись лише після прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.11р.[2], в якому вперше було закріплено поняття «правової допомоги».

Цей Закон відповідає ряду міжнародних угод, які визнає наша держава, зокрема, Загальній декларації прав людини [3], Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. [4], Міжнародному пакту про громадянські і політичні права 1966р.[5], норми та принципи яких зобов'язують держав – учасниць надавати кваліфіковану безоплатну правову допомогу малозабезпеченим особам.

Статтю 25 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»[6] визначено порядок та умови надання адвокатами безоплатної правової допомоги. Ця стаття має бланкетний характер, у зв'язку з чим для вирішення питання про наявність або відсутність підстав для надання безоплатної правової допомоги відсилає до Закону України «Про безоплатну правову допомогу», де у статті 1 визначено, що безоплатна правова допомога – це допомога, яка гарантується державою і повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел та визначає два види правової допомоги – первинну та вторинну.

При наданні безоплатної первинної правової допомоги (надання консультацій і роз'яснень з правових питань, надання правової інформації, складення документів правового характеру, забезпечення доступу до вторинної правової допомоги та медіації), адвокат не є основним суб'єктом її надання, але,

може бути таким, якщо органи місцевого самоврядування укладуть з ним відповідний договір.

Безоплатну вторинну правову допомогу, яка охоплює такі види правових послуг, як захист від обвинувачення, здійснення представництва інтересів осіб та складення документів процесуального характеру, надають адвокати, що проходять відбір на конкурсній основі відповідно до Порядку, затвердженого Постановою КМУ від 28 грудня 2011 року № 1362 [7]. Перевірці підлягають теоретичні знання, практичні навички і уміння претендента у різних галузях законодавства, досвід з надання правової допомоги у якості захисника під час провадження дізнання, досудового слідства і розгляду кримінальних проваджень у суді, участі у розгляді справ про адміністративні правопорушення або як представника інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, вміння правильно використовувати теоретичні знання у практичній діяльності, зокрема щодо складення процесуальних документів. Результатом конкурсу є відбір претендентів для включення їх до реєстрів адвокатів, які в подальшому будуть залучатись до надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Одним з ключових аспектів реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу» є забезпечення належної якості такої допомоги. Міністерством юстиції України було затверджено наказ «Про стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі»[8], у відповідності з яким встановлені єдині стандарти якості при наданні безоплатної правової допомоги для всіх адвокатів. Якість надання безоплатної правової допомоги оцінюється за такими критеріями як своєчасність, результативність, доступність, відкритість, зручність, повага до особи, професійність та конфіденційність.

Окрему увагу необхідно звернути на проблемні питання, які виникають при реалізації положень законодавства. Так, суперечливим, з позиції адвокатської спільноти, є питання повноваження Центрів з надання безоплатної вторинної допомоги. Тут слід погодитись з С.В.Гончаренко, який відзначив, що повноваження вищезгаданих центрів, закріплені у Законі України «Про безоплатну правову допомогу», зводять фактично нанівець роль адвокатури як конституційно визначеного інституту із забезпечення права на захист та надання правової допомоги, порушують цілісність адвокатури, частково підпорядкувавши її державним органам. Надання поза зазначеним Законом, Положенням про центри з надання безоплатної вторинної допомоги (п. 13 ст. 17 Закону) останнім необмеженого кола повноважень з надання безоплатної вторинної правової допомоги, в свою чергу дає підстави припустити, і з цим не можна не погодитись, що державне управління адвокатурою може стати необмеженим [9;14]. Зокрема це стосується таких кадрових питань центру як призначення адвоката, прийняття рішення про заміну адвоката і інше. Щоб уникнути цієї проблеми хоча б частково, вважаю було б доречним, внести зміни до чинного законодавства України в частині перегляду де-яких повноважень центру та, щоб уникнути розколу в

адвокатському середовищі, призначення і звільнення з посади директора центру з надання безоплатної допомоги погоджувати з Радою адвокатів регіону.

Актуальним також залишається і питання відповідальності адвоката за неякісне, неповне або несвоєчасне надання правової допомоги. Так, відповідно до п. 2 ст. 25 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» оцінка якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної первинної правової допомоги здійснюється за зверненням органів місцевого самоврядування, а безоплатної вторинної правової допомоги – за зверненням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, комісіями, утвореними для цієї мети радами адвокатів регіонів. До повноважень Ради адвокатів регіону входить: створення спеціальної комісії з оцінки якості, повноти і своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги (п. 10 ч. 4 ст. 48 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Проте, чинним законодавством не передбачені відповідні звернення клієнтів, незадоволених якістю правової допомоги. До того ж, пряму відповідальність адвокатів, що працюють за контрактами з Центрами, виключає стосовно клієнтів і ст. 30 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», відповідно до якої рішення Центру про відмову в наданні безоплатної вторинної правової допомоги в установленому законом порядку можуть бути оскаржені до суду. Таким чином, можна констатувати, що питання уточнення порядку та умов надання безоплатної вторинної правової допомоги є нагальним як для законодавця, так і органів адвокатського самоврядування.

Наріжним каменем також виступає питання щодо фінансування безоплатної правової допомоги. У відповідному законі лише одна стаття (ст.29) присвячена даному питанню, де зазначено, що фінансування безоплатної вторинної правової допомоги здійснюється за рахунок видатків Державного бюджету України. Хотілося б, щоб в нинішньому кризовому стані економіки нашої держави, для покращення якості правової вторинної допомоги, матеріального становища адвокатів, що залучаються для надання такої допомоги, законодавець не відмовлявся від залучення інших джерел фінансування, зокрема таких як благодійні внески, гранти, дарунки і інші, зробивши зміни до зазначеної статті. Щож стосується оплати праці самих адвокатів, що надають вторинну правову допомогу на постійній або тимчасовій основі, то тут було б за доцільне внести зміни до Методики обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають вторинну правову допомогу у кримінальних справах, розроблену Постановою КМУ від 18.04.2012р.[10], макимально наблизивши оплату праці останніх до середньовизначеного гонорару адвокатів, що надають платні послуги в данному регіоні, скорегувавши цей показник лише на коефіцієнт критерію складності справи, оскільки інші критерії оцінювання такі як досвід, кваліфікація адвоката є достатньо суб'єктивними.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що адвокатура являється основним інститутом гарантування безоплатної і кваліфікованої правової допомоги в сфері судочинства, в процесі судового захисту прав і свобод людини і громадянина. Однак, на сьогодні, зберігаються численні

проблеми надання адвокатами безоплатної правової допомоги, пов'язанні із визначенням повноважень Центрів з надання безоплатної вторинної допомоги та відповідальності адвокатів за неякісне, неповне або несвоєчасне надання правової допомоги, проблеми, пов'язані з фінансуванням надання правової допомоги, що визначає перспективи подальших наукових та законодавчих розробок у вказаному напрямі.

*Науковий керівник: Бондар І. В., к.ю.н.,
ас. кафедри нотаріального та виконавчого права
і адвокатури юридичного факультету
КНУ ім. Тараса Шевченка*

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30.-Ст. 141.
- 2 Закон України «Про безоплатну правову допомогу»// Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 51. - стор. 2136. - ст. 577.
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
6. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» // Відомості Верховної Ради України. – 2013. - № 27. - стор. 1438. – ст. 282.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 р. №8 «Про затвердження Порядку та умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8-2012-п>.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1362 «Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1362-2011-п>
8. Наказ Міністерства Юстиції України від 25.02.2014 № 386/5 «Про затвердження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14>
9. Гончаренко С. В. Проблеми надання безоплатної правової допомоги. короткий огляд новітніх тенденцій / С. В. Гончаренко// Адвокат. – 2011. – №11. – С. 12–16

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 465 «Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/465-2014-п#n41>